

Наталія ВЕРЕЩИНСЬКА,
директор Міжнародного фонду «Центр суддівських студій»

НЕЗАЛЕЖНІСТЬ ЗАКЛАДУ СУДДІВСЬКОЇ ОСВІТИ – НАРІЖНИЙ ПРИНЦИП ЕФЕКТИВНОЇ СИСТЕМИ ПІДГОТОВКИ ТА ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ СУДДІВ

**Доброго дня, вельмишановне товариство!
Шановний Миколо Васильовичу!
Шановні представники
Національної школи суддів України!
Прийміть мої щирі вітання у зв'язку
з річницею утворення Школи!**

Питання створення та функціонування академії суддівської освіти завжди були в центрі уваги Центру суддівських студій, адже саме Центр стояв у витоків заснування такого закладу 2000 року. Перший статут Української академії суддів було підготовлено колективом Центру, який я очолюю, і який тоді брав участь у підвищенні кваліфікації суддів під егідою Міністерства юстиції України. Минули роки... Змінювались назви закладів суддівської освіти, приймалось відповідне законодавство, відбувалось становлення системи підготовки та підвищення кваліфікації суддів в Україні, а у 2010 році відбулась трансформація Академії суддів України в Національну школу суддів України.

Показово, що перший свій договір про співробітництво Національна школа суддів України уклала з Центром суддівських студій. Внаслідок плідної співпраці в рамках українсько-швейцарського проекту ми впровадили в діяльність Школи навчальні курси з:

- міжнародних стандартів незалежності суддів;
- питань затримання та взяття під варту;
- використання комунікаційних механізмів для підвищення авторитету судової влади у суспільстві.

Були підготовлені методичні рекомендації та навчальні посібники, започатковано дистанційне навчання з питань комунікацій, яке успішно завершили 70 суддів. Оскільки швейцарський проект був завершений у лютому цього року, співпраця зі Школою продовжу-

ється вже в рамках інших проектів і програм, зокрема, Ради Європи.

Сьогодні Національна школа суддів України перебуває на черговому етапі свого становлення та напрацювання нових завдань і пріоритетів, а наріжним принципом побудови ефективної системи підготовки та перепідготовки суддів є незалежність закладу суддівської освіти.

Чи відповідає Національна школа суддів України міжнародним стандартам незалежності суддів?

1. Європейська хартія про статус суддів говорить, що будь-який орган, відповідальний за нагляд за якістю навчальних програм, має бути незалежним від виконавчої та законодавчої влади, і не менш як половина кількості його членів мають бути суддями. У цьому виявляється дія загального принципу незалежності судової системи.

2. На додаток до цього, щоб захистити установи, які відповідають за підготовку, від зовнішнього впливу Консультативна рада європейських суддів рекомендує покласти повноваження щодо призначення керівників установ суддівської освіти та викладачів на суддівський чи інший незалежний орган, який відповідає за організацію і здійснює контроль за підготовкою.

На сьогодні Вища кваліфікаційна комісія суддів України, яка здійснює нагляд, відповідає цим критеріям: вона є незалежним органом, у складі якого більшість є суддями. Окрім цього, на допомогу Школі нещодавно був створений Координаційний суддівський центр, що повністю складається з представників суддівського корпусу. Про незалежність Національної школи суддів України також свідчить ч. 1 ст. 81 Закону України «Про судоустрій і статус суддів», відповідно до якої «на Національну школу суддів України не поширюється законодавство про вищу освіту».

3. Важливо домагатися, щоб навчання з кожної дисципліни здійснювали судді та експерти. Викладачі повинні обиратися з числа кращих у своїй професії і проходити ретельний відбір у відповідальному за навчання органі з урахуванням знання дисциплін, що викладаються, та їх педагогічних навичок.

У тих випадках, коли обов'язки з проведення підготовки покладені на суддів, важливо забезпечувати, щоб ці судді зберігали контакт з судовою практикою.

Чинне законодавство не гарантує роботу необхідної кількості суддів у Національній школі суддів України. Закон запроваджує інститут прикомандирування суддів і передбачає, що судді можуть бути відряджені до Національної школи суддів України (ч. 4 ст. 53 Закону України «Про судоустрій і статус суддів»). Це дуже важливо і похвально, оскільки завдяки цьому положенню Закону можли-

во виконати рекомендації щодо залучення суддів як викладачів у процес підготовки суддів. Але слід підкреслити, що функції цього інституту повинні бути детально визначені в законі, інакше це може привести до серйозного втручання в незалежність суддів, і тому права та обов'язки прикомандированих суддів мають бути чіткими і вичерпними. Нині питання відрядження суддів до Національної школи суддів України частково врегульоване п. 9. 5. «Порядку підготовки суддів та працівників апаратів судів у Національній школі суддів України», затвердженого наказом ректора Національної школи суддів України від 6 червня 2011 року № 220 (зі змінами), проте ми розуміємо, цього не досить.

4. Закон повинен гарантувати належне представництво суддів серед співробітників закладу суддівської освіти, крім того, бажано, щоб одним з керівників цієї установи був суддя або особа, яка призначена на вищу суддівську посаду. Не існує європейського стандарту про призначення на посади керівників закладів суддівської освіти лише осіб із суддівським досвідом, але більшість країн, як правило, призначають на цю посаду людей, які мають значний досвід роботи в судових органах.

Разом з тим, існує загроза незалежності у тому, що Національній школі суддів України доручена організація початкової підготовки, а вищим юридичним навчальним закладам – здійснення цієї підготовки. Немає чітких меж і між обов'язками цих установ. Через відсутність точного опису початкового навчання та його фази поняття «організація» та «проведення» розмиті. Крім того, немає чіткого розмежування між організаціями, відповідальними за проведення навчання суддів і тих, хто здійснює нагляд за його здійсненням. Обов'язки Вищої кваліфікаційної комісії України в цьому питанні чітко визначено, в той час як неврегульованим залишається питання дублювання функцій Національної школи України та юридичних вищих навчальних закладів. Ці ВНЗ необхідно позбавити будь-яких повноважень щодо прийняття рішень у межах процесу професійної підготовки суддів, бо це може викликати серйозну невідповідність в обсязі одержуваних слухачами знань і навичок. Така система не може гарантувати єдині стандарти суддівської освіти.

Диференціація в рівнях початкової освіти фахівців судових органів може призвести до недобросовісної і нерівної конкуренції; до підсумкового іспиту кандидати можуть прийти з дуже різними рівнями початкової підготовки. І нарешті, є ряд питань, що ставлять під сумнів здатність вищих юридичних навчальних закладів забезпечувати вищезгадану необхідну всебічну підготовку.

До речі, у вересні цього року Центр суддівських студій проводив

громадське спостереження за процедурою відбору кандидатів на посаду судді і здійснив опитування учасників кваліфікаційного іспиту, який вони склали після проходження спеціальної підготовки у вищих навчальних закладах. Такими запитаннями були: як Ви оцінюєте проходження спеціальної підготовки у вищих навчальних закладах? Чи було воно корисним для Вас? Відповіді респондентів різнилися, були кандидати, які оцінили проходження навчання у деяких ВНЗ як даремно витрачений час.

Отже, підготовка працівників судових органів є прерогативою судової системи, внаслідок чого вона має здійснюватись цілком незалежно в плані прийняття рішень, розподілу функцій і фінансування. Потрібно встановити і зміцнити позиції Національної школи суддів України як автономної установи у сфері підготовки працівників судових органів. Школа має готувати кандидатів у судді до виконання ними своєї ролі та обов'язків стосовно суспільства і глибше знайомити їх з поняттям незалежності судової влади.

Справжній поділ влади неможливий без незалежної судової гілки влади, а інституційна незалежність судової влади, своєю чергою, неможлива у разі відсутності особистої незалежності самих суддів. Вирішальне значення в цьому плані має високий рівень професійної компетентності суддів. Підготовка у стінах Національної школи суддів України повинна навчити їх тому, що вони постійно перебувають під загрозою потрапити в будь-яку залежність, причому подібна залежність може виникнути не тільки від зовнішніх факторів (політичний тиск, економічний тиск, тиск з боку ЗМІ і громадської думки), а й від чинників внутрішніх (корпоративність, культурні традиції, звичаї тощо), і система повинна захищати їх від таких видів залежності.

Насамкінець, ще раз щиро вітаю з річницею утворення Національної школи суддів України та бажаю усьому її колективу творчої наснаги у підготовці високопрофесійного суддівського корпусу!